

UJRA MEGINDULT PETŐFI SZERELMÉNEK ZENÉLŐ ÓRÁJA

Óbudán, a Zapor-utca 15. számú ház egyik második emeleti lakásában kis társaság ül az asztal körül, mint valami vezérkar, amikor haditanácsot tart. Az asztallapot hatalmas papírlap borítja: egy családfa rajza. A szoba tele van virágokkal és régiségekkel. Az egyik sarokban XVII. századbéli faragott vitrin áll, tele érdekesebbnél-érdekesebb relikviákkal, s muzeális értékű emlékekkel. A virágok csaknem beborítják azt az üvegszekrényt, amelyben közel egy évszázad óta áll elnémultan Csapó Etelka zenélő órája. Az óra kilencvenkét évvel ezelőtt, 1842 február 22-én délután fél hatkor, Csapó Etelka halála pillanatában állott meg.

E virágok és muzeális értékű műkincsek között él szerényen, mindenkitől elvonulva Fazekas Irén fővárosi tisztviselő, Csapó Etelka dédunokahuga, egyetlen élő női rokona. Kipirult arccal, izgatottan fénylő szemekkel magyaráz most a kis társaságnak, amely a ház jóbarátaiból és ismerőseiből verődött össze, hogy kilencvenkét év után újra meghallhassák annak az órának a hangját, amely mellett Csapó Etelka, Petőfi Sándor első verseinek muzsája, örökre lehunyta szemét. Amíg a pillanat elérkezik, a családfa rajzát nézegetik, amely hiányos ugyan, de a szerte kigyózó ágak levelein feltüntetett nevek a romanticizmus korszakának legérdekesebb családi kapcsolatait mesélik el.

A családfa nemes csajághi Csajághy Sándorral kezdődik, aki kurátor volt annak idején. A kurátor urnak három leánya volt: Csajághy Laura, Julia és Erzsébet. Csajághy Laura lett a későbbi Vörösmarty Mihályné, akinek leányát, Vörösmarty Ilonkát Széll Kálmán volt miniszterelnök vette feleségül. A második leány, Julia, Bajza József, a nyolcvanas évek leghíresebb kritikusaának felesége lett, s leányuk, Bajza Lenke, a későbbi neves regényíró, mint Beniczkyné négy gyermeknek adott életet. A négy gyermek: Agáta, Ferenc, Ilona és Aladár. Agáta lett a későbbi Schell báróné, akinek tulajdonában még ma is rengeteg Vörösmarty, Bajza és Beniczkyné Bajza Lenke kézirat és egész kis muzeumra terjedő relikvia van.

Az öreg Csajághy harmadik leányát, Erzsébetet Csapó János ügyvéd vette el feleségül, aki 1842-ben öngyilkosságot követett el, amikor legkisebb leánya, a 15 éves Etelka tüdőbajban meghalt. Csapó Jánosnak tizenkét gyermeke volt: tizenegy leány és egy fiú. A lányok közül hárman kerültek írói rokonságba. Csapó Mária Vachot Sándornak lett a felesége, akinek egyik leánya, özv. Kovács Józsefné, született Vachot Erzsébet, pénzügyigazgató neje, még ma is él Keszthelyen és most volt a nyáron 76 éves. Vachot Erzsébet leánytestvére, Ida, menyasszonya volt Péterffy Sándornak, de tüdőbajban tragikus hirtelenséggel meghalt.

Amikor Fazekas Irén idáig ér a családfa magyarázásában, elmosolyodik:

— És most következnek én! . . . Csapó Etelkának másik testvére, Lenke volt az én nagyanyám, aki Kiss Gyulához ment feleségül. Leányukat, Ilonkát — az édesanyámat — Fazekas Mihály későbbi irodaigazgató vette el. Szüleinknek két gyermeke van: fivérem, Fazekas Gyula forgalmazó ellenőr, a másik én vagyok.

Kétszer-háromszor is elmagyarázza az érdekes rokoni kapcsolatot Fazekas Irén, amíg a jelenlevők végre megértik. Ezután szűkebb családi köréről tart előadást, amelyből kiderül, hogy Csapó Etelka bátyjának, Pálnak fia. Csapó Lóránt sokáig volt Pestvármegye alispánja. A Csapó-családból még egy férfi leszármazott él valahol Budapesten, aki állítólag műszerészettel foglalkozik.

A cipruslombok műzsájának szobája

— Így, ahogy ez a szoba itt áll — meséli Fazekas Irén — szerepelt a Petőfi-filmben. A centennárium alkalmával kölcsönkérték tőlem a butordarabokat, amikor Csapó Etelka szülői házában eredeti felvételeket készítettek s az én szobámat másolták bele a filmbe, hogy a történet annál valószínűbb legyen. A filmcena-

rium megírásához boldogult édesanyám szolgáltatotta a legtöbb adatot s ha még élne, nagyon sok olyan érdekes dolgot tudna elmondani, amely még mindig ismeretlen Petőfi tisztelői előtt. Anyám feljegyzéseiből egyébként most egy könyvet készülnék kiadni, amelyből nagyon sok ismeretlen adat kerül majd napvilágra; olyanok, amelyek egész új megvilágításban mutatják be az akkori irodalmi életet.

A szoba butorait mutatja meg ezután sorban Fazekas Irén. Mindegyikről tud valami kedves történetet. Az üvegszekrényt, amelyben Csapó Etelka zenélő órája áll, Vachot Sándor ajándékozta Vörösmarty Ilonkának. A vitrint Csapó Etelka kapta tizenegyedik születésnapjára Csajághy Laurától, aki viszont szépanyjától örökölte. A vitrinben sorjában állanak az emlékek, melyek valamikor Csapó Etelka, Csajághy Laura és Bajza Lenke szobáit díszítették.

— Sokszor meg akarták már venni őket — mondja mosolyogva Fazekas Irén, — de nincs rá lelkem, hogy odaadjam. Rengeteg pénzt ígértek már értük a muzeumok, sőt a rokonok is, én azonban már nem bírok nélkülök élni. Majd ha meghaltam. . .

Felnyitja a vitrin ajtaját és úgy magyaráz. Alabástromból faragott, szőlőlevelet ábrázoló gyertyatartó, benne a csontig leégett fagygyugyertya néhány darabja. Ennek a világát fújta el Csapó Etelka, amikor esténként aludni tért. Ott van Csajághy Julia Bajza Józsefné ötvözt smukktartója. Egy vertezüst teázókészlet, melyet Vörösmarty Ilonka Széll Kálmánnak kapott nászajándékkul apásától.

És az óra ketyegni kezd

A vendégek közben idegesen figyelik az órájukat, s amikor a mutató fél hathoz ér, Fazekas Irén Csapó Etelka zenélő órájához lép s megindítja. Az óra fáradtan, de elkezd ketyegni. . . A ház barátai beszélték rá Fazekas Irént, hogy javíttassa meg az órát s az ő eszméjük volt az is, hogy Csapó Etelka halálának kilencvenkettedik évfordulóját meghitt családi körben kegyelettel megüljék. És az óramutató elindult kilencvenkét év után pont abban a percben, mikor a halál pillanatában abbahagyta. . .

Fazekas Irén most egész csomó sárgult írást vesz elő a szekrényből. Legtetején van a család birtokában levő egyetlen eredeti Petőfi-kézirat egy darabja: Petőfi jól ismert gyöngybetűivel. A kéziraton négy vers-sor:

„Jaj de bus ez a harangszó.
Neked harangoznak,
Neked, hervadt rózsaszála
Tizenöt tavasznak.”

Ezt a verset Petőfi Sándor Csapó Etelka temetésére írta, amely „Ciprus lombok Etelka sírjáról” című versciklusában jelent meg először.

— Hol a kézirat többi része? — kérdezem Fazekas Irént?

Elpirul és elmosolyodik:

— Az egész megvolt, de amikor bátyámmal megosztottunk az emlékeken, sehogy sem tudtuk eldönteni, kié legyen Petőfi kézírata. Végül is ketté téptük és most bátyámnak is van belőle egy darab és nekem is.

Közben az óra mutatója a hatoshoz ér. Az óra szerkezete recsegő hangot hallat, majd egymás után üti el a hatot és egy régi, édes-bus, ismeretlen melódiát muzsikál. Fazekas Irén szerint Beethoven VII. szimfóniájának első akkordjait. A dal oly halk, mintha messzi csillagokból hullana alá.

Fazekas Irén emlékei közt nagyon sok érdekes okmány és levél is van. A sok között talán a legérdekesebb egy anyakönyvi kivonat, amely így adja tudtul Csapó Julia születését: „Igazolvány Csapó Eleonora Julia születéséről, amely 1826. december 22-én estve történt.”

Ezután Beniczkyné Bajza Lenke emlékeire kerül sor. Három bárszony tokot vesz elő Fazekas Irén. Ilyenek voltak a bál meghívók abban az időben, amikor Beniczkyné bálánya volt. Az egyik, az

1894 január huszonegyedik megyebál meghívója, legalább egy kiló súlyú. Belül elefántcsontból kifaragva a megyeháza, felette aranyból a Beniczky és Bajza-család címerei. A kifaragott megyeház a kis könyvecske címlapja, melyben a táncrend van. Érdekes neveket találunk feljegyezve egyes táncok mellett: „Tipegő: Agoraszó Tivadar. Lengyelke: Fáy András. Második francia négyes: Fáy Lóránt.” Azután a tisztibálnak a meghívója: 1884 január 27-ről, ilyen nevekkél: Ráth György, báró Fejérváry Géza. . . A harmadik pedig 1887. január 22-én lefolyó orvosbálról szól. A meghívó egy mikroszkópot ábrázol. Ezen a bálon táncolta el Beniczkyné Bajza Lenke első keringőjét Korányi Sándorral, híres egyetemi tanárunk édesapjával, a nyolcadik csárdást pedig gróf Szapáry Ferencce.

Mikor elbucuszom Fazekas Iréntől, künn, a csöndes budai alkonyatban éppen hetet harangoznak. . .

Kilencvenkét évvel ezelőtt ilyentáiban húzták meg a lélekharangot Csapó Etelkának. . .

Konez Károly.